

Hadewijch herinneren

Sporen van een Middelnederlandse mystica
in het ‘Belgische’ cultureel geheugen

Tijl Nuyts, M.A.

Ruusbroecgenootschap, Universiteit Antwerpen

Toen de Vlaamse jezuïet en filoloog Jozef van Mierlo in 1958 overleed, spaarde de krant *De Tijd* haar lof niet. De ‘bekwaamste en gezaghebbendste minnaar van de middelnederlandse letterkunde’ was er immers in geslaagd om de Middelnederlandse mystieke schrijfster Hadewijch – ‘van wie niemand op de wereld zoveel wist als hij’ – een ‘gestalte te geven die onvergetelijk was’. Toen Hadewijchs geschriften na eeuwen van vergetelheid boven water kwamen in 1838, wist aanvankelijk niemand er kop noch staart aan te krijgen. Hun auteur, van wie zo goed als geen biografische gegevens beschikbaar waren, was minstens even ongrijpbaar. Toch bleek de Belgische intelligentsia iets in de schrijfster en haar oeuvre te herkennen: waar enkele flamingante filologen de manuscripten als een monument voor de ‘Vlaamse’ taal aanzagen, begrepen Franstalige intellectuelen Hadewijchs oeuvre als een belichaming van de ‘Belgische ziel’.

In deze Voorjaarslezing zoom ik in op de inspanningen die in het negentiende- en twintigste-eeuwse België werden ondernomen om een collectieve herinneringscultuur rond de gezichtsloze mystieke schrijfster uit te bouwen. Eerst schets ik hoe negentiende-eeuwse filologen, historici en archivariissen vat probeerden te krijgen op Hadewijchs mystieke oeuvre. Daarbij heb ik oog voor de verwarringen of *con-fusions* die optraden tussen Hadewijch en andere figuren, en traceer ik hun gezamenlijke reis van de werkkamers en salons van (amateur)wetenschappers naar het bredere culturele veld. In een tweede stap bestudeer ik hoe de voornoemde jezuïet-filoloog Van Mierlo in de eerste decennia van de twintigste eeuw een ‘herinneringsmatrix’ voor Hadewijch ontwierp die erop gericht was om zijn favoriete mystica voorgoed te ‘ontvergeten’. Zijn doel daarbij was niet alleen om de zogenaamd onjuiste voorstellingen van de mystieke schrijfster te overschrijven, maar ook om een herinneringscultuur in het leven te roepen die de herinnering aan Hadewijchs auteursfiguur en oeuvre bij een breed publiek faciliteerde én fixeerde. Het Hadewijch-beeld dat Van Mierlo in het collectieve geheugen inschreef, bleek echter beweeglijker dan beoogd. Hoewel de filoloog verwoede pogingen ondernam om ‘zijn’ mystieke schrijfster aan de leiband te houden, gingen anderen met haar aan de haal. In het laatste deel van mijn lezing volg ik enkele sporen van Hadewijch in de twintigste-eeuw, en bekijk ik hoe de mystieke schrijfster onder meer werd opgevoerd als een surrealistische zieneres, als een voorbeeld voor Vlaams-nationale meisjes en als een icoon van een verloren Belgische en spirituele eenheid.